

Näin naapurissa

Virossa julkistettiin viime vuonna ehdotus yleissivistävän koulun keski- ja yläasteen uudeksi äidinkielen opetussuunnitelmaksi.¹ Uudelleensuunnittelun on tehnyt välttämättömäksi äidinkielen tuntien uudellinen jako eri luokka-asteille. Kirjallisuuden opetukseen varattujen tuntien jako ei ole muuttunut, joten uudistettu ohjelma käsittää vain kielen opetuksen.

Keskiasteen ohjelma (luokat IV—VIII) on laadittu Viron kasvatustieteellisen tutkimuslaitoksen viron kielen opetusopin osastossa. Opetuksen perustavoitteena on entiseen tapaan hyvä suullinen ja kirjallinen kielenkäyttötaito, mutta samalla jo valmistaudutaan vaativampaan, kielitieteestä lähtevään kielentarkasteluun. Entistä enemmän kiinnitetään huomiota viestintävalmiuksien kehittämiseen.

Ohjelman jäsentely on kielilähtöinen, voisi sanoa kieliopillinen. Itsetarkoitukellisesta kielen rakenteen erittelystä ei kuitenkaan ole kysymys, vaan kohta kohdalta tieto kielestä sidotaan sen käyttöön ja käytännön harjoitteluun. Tietoa annetaan käytännön päämääriin tähdäten. Tämä ilmenee jo ohjelman esitystavasta: rinnakkain kulkee neljä palstaa, joista ensimmäisessä nimetään teemat (keeletieteellinen opetus teema), toisessa luetellaan kerrattavat oppisisällöt (kordamine), kol-

mannessa esitellään kielenkäyttötaitoon tähtäävä harjoittelu (sõnastusõpetuslik töö) ja neljännessä nimetään muodostuvat käsitteet (kujundatavad mõisted).

Alimmilla luokilla äidinkielen tunteja on runsaasti. IV luokalla on 175 tunnista kielen opetukseen varattu 135. Tämän luokan kielenopetusohjelma onkin monipuolinen, myöhemmälle opetukselle perustaa luova. Johdattelevaa jaksoa »Kieli viestintävälineenä» (5 t) seuraavat lauseopin alkeet (28 t), sanastoa ja sanojen merkityksiä koskeva jakso (20 t) ja laajimpana kaikista äänne- ja oikeinkirjoitusopin jakso (60 t); kertaamiseen on varattu 15 t. Äänne- ja oikeinkirjoitusopin jakso tuntuu suomalaisesta pitkältä, mutta opittavaa onkin paljon: tuttujen sisältöjen lisäksi virolle tyypilliset pituus- ja astevaihteluun sekä äänneyhtymiin liittyvät ääntö- ja merkintäseikat. V luokalla kielen opetuksen käytössä on 140 tunnista 100. Keskeisenä opittavana tällä luokalla on nominioppi, erityisesti nominien taivutus.

VI luokalla äidinkielen tuntimäärä supistuu ja pysyy sitten keskiasteen loppuun samana: tunteja on luokkaa kohti 70, niistä kielen opetuksen käytössä 45. VI luokalla käsitellään verbioppi: verbien finiittimuodot kiinteässä yhteydessä niiden merkityksiin ja käyttöön, infiniittimuodot, teon- ja tekijännimet sekä verbien johtaminen ja yhdysverbit. VII luo-

¹ Eesti keele programm üldhariduskooli IV—XI klassile. Projekt. Eesti NSV haridusministeerium. Tallinn 1979. 59 s.

kan kurssi on kokonaan omistettu lauseopin syventävälle käsittelylle. Käydään läpi mm. lauseenjäsenet, lauseenjäsenten rinnastaminen, lauseiden alistaminen ja rinnastaminen, suora ja epäsuora esitys, sanajärjestys. VIII luokalla kootaan ja syvennetään tietoja ja annetaan niille vähän teoreettistakin suhteutustaustaa. Viron kielen luonteenomaiset piirteet todetaan, ja käsitellään myös kielen tutkimusta ja tutkijoita. Keskeiset oikeinkirjoitusseikat kerrataan. Tälle luokalle kuuluu myös sanaston rakennetta ja muuttumista sekä sananmuodostusta koskeva oppijakso.

Yläasteella (luokat IX—XI, vastaa meikäläistä lukiota) kielen tunnit on jaettu siten, että niitä IX luokalla on 105, X luokalla 70 ja XI luokalla 35. IX luokalla käsitellään johdantojakson jälkeen äänne- ja muoto-oppia, X luokalla sananmuodostusta ja lauseoppia, XI luokalla tyylikysymyksiä. Opetusohjelman ovat suunnitelleet Tallinnan pedagogisen korkeakoulun viron kielen ja kirjallisuuden osaston opettajat Mati Hint (johdanto, äänne- ja muoto-oppi), Silvi Vare (sananmuodostus), Henno Rajandi (lauseoppi) ja Mart Mäger (tyyli). Ohjelmaan liittyy 9-sivuinen johdanto, jossa selvitetään sen suunnitteluperiaatteita ja tavoitteita.

Opetuksen päätavoitteena on edelleen kielenkäyttötaito ja valmius sujuvaan ilmaisuun. Tärkeänä päämääränä on kuitenkin myös kielen rakenteen ja toiminnan ymmärtäminen, mikä vaatii yleiskielitieteellisen näkökulman mukanaoloa. Äidinkieltä tarkastellaan yhtenä ihmiskielenä ja sen kieliopillisia keinoja verrataan opittavien vieraiden kielten keinoihin. Viron kielen tutkimuksen nykyvaihe ja nykyiset keskeiset kysymykset otetaan huomioon. Monia asioita käsitellään toiselta, funktionaalisemmalta kannalta kuin aikaisemmassa opetusohjelmassa. Esim. astevaihtelun käsittely on kytketty kieliopilliseen merkitykseen ja muoto-oppiin eikä äänneoppiin. Astevaihteluhan ei nykyvirossa ole äännejärjestelmän ilmiö vaan muoto-opillinen keino (*mägi* : *mäe*).

Ohjelman esitystapa on erilainen kuin keskiasteen puolella: kolmessa rinnakkaisessa palstassa etenevät teemat, peruskäsitteet (põhimõisted) ja sovellukset (rakendus).

Liikkeelle lähdetään kielen olemuksesta ja funktioista. Johdantojaksossa käydään läpi myös kielen variaatio ja muuttuminen, murteet ja sukukielet, suomalais-ugrilainen ja indoeurooppalainen kielikunta, kielikosketukset, puhe ja kirjoitus kielen ilmenemismuotoina, kirjaviron kehityksen päälinjat, kirjakielen nykyiset funktiot, normien asema ja lopuksi kielen osajärjestelmät. Jakso palvelee johdantona koko kolmivuotiseen kurssiin.

Äänneopissa painotetaan erityisesti äänneiden funktioita tavu- ja sanastrukturissa. Myös oikeinkirjoitus- ja tavutusohjeet käsitellään mahdollisuuksien mukaan funktionaaliselta kannalta. Huomiota vaativat ymmärrettävästi viron mutkikkaat paino- ja kesto-suhteet ja niihin liittyvät oikeinkirjoitusongelmat.

Muoto-opille on aikaa varattu runsaasti, 65 t. Siihen kuuluu periaatteellinen osa (20 t) ja systemaattinen muotooppi (45 t). Periaatteellinen osa on lähtökohdiltaan yleiskielitieteellinen, ja sen aikana opitaan melkoinen käsitteistö. Tavoitteena onkin verrata viron taivutuskeinoja niihin mahdollisuuksiin, mitä kieliopillisten merkitysten ilmaisemisessa yleensä on, ja asettaa näin viron ominaispiirteet, esim. astevaihtelu, yleiskielitieteellisiin kehyksiin. Systemaattisessa osassa nominin ja verbin käsitellään taivutustyypeittäin; huomiota kiinnitetään myös tyyppien välisiin yhteyksiin ja erikoistapauksiin. Tavoitteena ei kuitenkaan ole luokittelu vaan oikean taivutuksen oppiminen.

Virossa (kuten suomessakin) johdoksia ja yhdyssanoja on enemmän kuin perussanoja. Puhuja johtaa ja yhdistää sanoja usein hetken tarpeeseen, ts. johtaminen on yhtä automaattista kuin taivuttaminen. Opetuksessa sananmuodostuksen lohkon (15 t) tehtävänä on laajentaa oppilaan luontaista systeemintajua, tehdä hä-

net tietoisesti sananmuodostuksen mahdollisuuksista ja kiinnittää huomiota myös harvemmin käytettäviin keinoihin. Eri-tyistä huomiota vaativat sananmuodostuksen alalla tapaukset, joissa käytäntö ja normi ovat ristiriidassa (virossa esim. tekijän- ja välineennimien muodostus).

Lauseopin osassa (55 t) lähdetään liikkeelle lauseen merkityksestä ja annetaan aluksi yleiskuva merkitystasoista, joita lause ilmaisee. Muuten käsittely on rakennepohjaista. Sanasanaisesta lauseenjäsenyksestä on kokonaan luovuttu, yksikkönä käytetään fraasin käsitettä, jonka avulla on mahdollista käsitellä lauseen rakenneosia ja niiden syntaktisia funktioita riippumatta siitä, mikä rakenneosien sisäinen struktuuri on. Aluksi tarkastellaan lauseen perusrakennetta ja perusrakenneosia. Fraasien sisäinen rakenne ja yhdyslauseiden rakenne saavat jatkossa oman käsittelynsä, jossa teoriaa on mukana vähemmän, käytäntöön tähtäviä harjoituksia enemmän. Lopuksi palataan sisällöllisiin näkökohtiin: lauseita tarkastellaan viestintäfunktion ja informaatorakenteen kannalta.

Johdantona tyylin opetukseen (35 t) on yleiskatsaus viron sanavaroihin ja viron kirjakielen kehitykseen. Eriaikaisten tekstien morfologisia, sanastollisia ja lauserakenteen piirteitä vertailemalla omakсутaan menetelmä, jota voidaan soveltaa myös tyylien vertailuun. Tyylin opetus perustuu kielen opetukseen ja on sen jatkoa, mutta näkökulma on nyt ilmaisullisfunktionaalinen: tavoitteena on opettaa asianmukaista, kielenkäyttötilannetta vastaavaa ilmaisua. Perusmenetelmänä on vertailu, jossa otetaan huomioon kielen kaikki tasot ja funktionaaliset tyylit. Pyritään myös lähentämään ja yhdentämään kielen ja kirjallisuuden opetusta.

Sekä keski- että yläasteen ohjelma on Virossa rakennettu kieltä koskevan tiedon pohjalle, lähtökohtana kielen osajärjestelmät. Näissä ohjelmissa otetaan huomioon oppilaiden ikä ja omaksumisedellytykset, mutta ei silti pelätä tiedon jäsentämistä eikä edes oppisanoja. Kaiken

aikaa tähdätään selkeästi kielellisten taitojen kehittämiseen ja monipuolistamiseen.

Päivi Rintala

N

N